

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) หรือ สวพส. ดำเนินงานบนหลักการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (area approach) ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 44 แห่ง ครอบคลุม 616 กลุ่มบ้านใน 8 จังหวัด ประชากร 293,501 คน ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 87 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การดำเนินงานของ สวพส. ในจึงมุ่งส่งเสริมอาชีพในภาคการเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ให้เกษตรกรบนพื้นที่สูงเป็นแผนงานหลัก โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง การเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบโครงการหลวง รวมถึงการติดตามให้คำแนะนำในระดับแปลงของนักพัฒนาในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญรายสาขาจากส่วนกลางอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้เกษตรกรผู้นำสามารถผลิตอาหารที่เพียงพอสำหรับครัวเรือนและมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งรายเดี่ยวและกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถในสาขาต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จำนวน 862 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ผ่านเกณฑ์ smart farmer 455 ราย กำลังพัฒนาสู่การเป็น smart farmer 407 ราย และได้ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรให้สามารถจัดการด้านการผลิตและตลาดได้ จำนวน 98 กลุ่ม แบ่งเป็น สหกรณ์ 10 แห่ง วิสาหกิจชุมชน 51 กลุ่ม เตรียมสหกรณ์ 8 กลุ่ม และกลุ่มพึ่งพาตนเอง 29 กลุ่ม มีเกษตรกรที่เป็นจำนวนสมาชิกรวม 3,132 ราย (สำนักพัฒนา, 2564)

โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรในพื้นที่ดำเนินงานของ สวพส. 17 แห่ง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ อายุ 17-45 ปี จำนวน 35 ราย 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง คนเมือง อาข่า และเยียน รวมทั้งการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรที่เข้มแข็ง 8 กลุ่ม เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (best practice) ในการพัฒนาผู้นำเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรที่เหมาะสมกับภูมิสังคมบนพื้นที่สูง อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ดังนั้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จึงศึกษาต่อยอดงานวิจัยจากปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 โดยการศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในแต่ละช่วงวัย เพศ และชาติพันธุ์ ในมิติเศรษฐกิจที่เกิดจากการสร้างรายได้ทั้งในและนอกฟาร์ม มิติเสริมสร้างพลังทางสังคมที่ศึกษารูปแบบธุรกิจปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง และมีมิติสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อันนำไปสู่การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวทันเทคโนโลยี สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และเป็นหุ้นส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
- 1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
- 1.2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สูง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1.3.1 การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรแต่ละช่วงวัยและเพศ 5 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง คนเมือง ม้ง อาข่า และเมี่ยน ในพื้นที่ดำเนินงานของ สวพส. 20 แห่ง
- 1.3.2 การศึกษารูปแบบธุรกิจ ปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 8 กลุ่ม
- 1.3.3 การศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 5 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง คนเมือง ม้ง อาข่า และเมี่ยน
- 1.3.4 การศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ของผู้นำเกษตรกรในพื้นที่ดำเนินงานของ สวพส. และการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์ ปันฟู และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในรูปแบบสื่อเผยแพร่ 2 รายการ

1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

